

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет психолого-педагогічний
Кафедра практичної психології**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

Мірошник З.М.

« ____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ ЖІНКИ
В ПОДРУЖНІЙ СИСТЕМІ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗПП-19
ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 053 Психологія
Кобилінської Альони Вячеславівни

Керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Шаповал І.М.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

_____

_____

_____

Кривий Ріг – 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, **Кобилінська Альона Вячеславівна**, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно і не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Кобилінська А. В.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СІМЕЙНІ РОЛІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ	7
1.1. Поняття сім'ї та її функції.....	7
1.2. Психологічні характеристики сімейного спілкування.....	12
1.3. Рольова теорія особистості. Соціальний статус. Цінності. Ролі у подружньому житті.....	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ ЖІНКИ У СІМ'Ї	24
2.1. Організація та процедура емпіричного дослідження.....	24
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження	26
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Сім'я – це джерело нашої сили і наша найбільша підтримка. Це місце, де ми вчимося любити і бути коханими, сміятися і плакати, дарувати і отримувати. Успішне сімейне життя починається з того, як члени родини виконують сімейні ролі, враховуючи бажання та можливості кожного з них, щоб не перетворювати виконання ролей на важкий тягар. На сьогоднішній день, не існує загальних правил та норм для сімейного життя, кожна пара самостійно формує свій підхід до розподілу ролей, залежно від їхніх власних досвідів, зразків та спостережень. Вироблення власного сімейного укладу та розподілу обов'язків може бути тривалим та складним процесом, але лише подружжя може знайти відповідний баланс у функціонально-рольовому призначенні обов'язків.

Рольові позиції подружжя досліджувалися багатьма вченими: Т. С. Яценко, С. Кратохвил, Д. Бернارد, Х. Анделін, Є. Берн та інші. Стівен Р. Кові в своїй книзі «7 звичок надзвичайно ефективних сімей» писав, що справжнє багатство життя не в грошах, не в становищі, а в сімейних взаєминах [26]. Отже, тема сім'ї дуже важлива для кожної людини.

На даний час проводилось багато досліджень на тему ролей в родині, проведених в різних країнах і за різними методиками. Наприклад, дослідження, проведене в США, показало, що чоловіки зазвичай відводять собі роль провідного годувальника родини, тоді як жінки більше схильні до забезпечення догляду за дітьми та домогосподарством. Дослідження також виявило, що жінки з часом стають більш незалежними та самодостатніми, а чоловіки поступово стають більш готовими допомагати в домашніх справах. Дослідження, проведене в Іспанії, встановило, що ролі в родині варіюються в залежності від соціального статусу та економічної ситуації сім'ї. У сім'ях з високим соціальним статусом чоловіки та жінки мають більш рівність у розподілі обов'язків, але у сім'ях з низьким соціальним статусом ролі відводяться більше за традиційними лініями,

з жінками, що забезпечують домогосподарство, та чоловіками, що працюють із заробітку.

Дослідження, проведене Інститутом соціології НАН України у 2018 році, виявило, що в Україні жінки займаються більшістю домашніх справ, а також доглядом за дітьми та пристарілими членами родини. В той же час, чоловіки відводять собі роль годувальника родини та заробітчика.

Дослідження також показало, що, не дивлячись на традиційні ролі, українські родини поступово стають більш рівноправними в розподілі обов'язків. Наприклад, чоловіки починають більше допомагати в домашніх справах та догляді за дітьми, а жінки - більше займатися кар'єрою.

Однак, в Україні все ще існує дисбаланс у розподілі ролей між жінками та чоловіками в родині, що може мати негативний вплив на рівень життя та самопочуття жінок. Тому важливо проводити дослідження та працювати над забезпеченням більшої рівності у розподілі обов'язків в родині. Спробуємо дослідити як рольові позиції подружжя впливають на стосунки в родині та на задоволеність шлюбом у жінок. Саме тому, тему нашого дослідження вважаю актуальною та своєчасною.

Мета дослідження: опис і визначення характеристик рольових позицій дружин у сім'ї з метою збільшення розуміння та покращення взаємин між чоловіками та жінками у сімейному житті. Очікуваний результат дослідження повинен допомогти встановити, які рольові позиції дружин є найбільш ефективними та корисними для їхньої самоактуалізації та розвитку, а також для забезпечення гармонійних та здорових сімейних відносин. Крім того, результати дослідження можуть бути використані для розробки програм та методів підтримки та підвищення рівня розвитку рольових позицій дружин у сім'ї.

Завдання дослідження:

- 1) провести огляд літературних джерел з проблематики ролі в сімейному житті;
- 2) дослідити теоретичні аспекти ролей в сімейному житті, рольових позицій дружин та їх взаємозв'язок з задоволеністю шлюбом;

3) здійснити емпіричне дослідження впливу рольових позицій дружин на задоволеність шлюбом;

4) розробити рекомендації щодо підвищення рівня задоволеності шлюбом через покращення рольових позицій дружин у сім'ї.

Об'єкт дослідження: рольові позиції дружини у сім'ї.

Предмет дослідження: рольові позиції дружини у сім'ї як фактор задоволеності шлюбом.

Апробація результатів дослідження: публікація «Рольові позиції української жінки в сім'ї в кризових соціальних умовах».

РОЗДІЛ 1.

СІМЕЙНІ РОЛІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

1.1. Поняття сім'ї та її функції

Сім'я є важливим аспектом життя кожної людини. Вона є не тільки осередком любові, злагоди та підтримки, але й передає культурні, етичні та моральні цінності наступному поколінню. Сім'я формує наші ставлення до взаємин з іншими людьми, впливає на наше розвиток та досягнення у житті. Для багатьох людей сім'я є початком початку та основою щастя. Сімейні відносини можуть бути складними і вимагати постійних зусиль, але вони є важливим чинником для створення щасливого та здорового життя людини.

Вірджинія Сатір розглядає сім'ю як соціальну групу людей, яка складається з одного або кількох батьків (або осіб, які їх замінюють) та їхніх дітей, які проживають разом і мають спільну домівку та може також включати різних інших родичів, залежно від культурних і соціальних умов [28].

Стівен Р. Кові розглядає сім'ю як основну одиницю суспільства, яка є основою для побудови здорових і стійких громад та держав. С. Р. Кові наголошує, що сім'я – це не просто група людей, які живуть разом, це сукупність взаємозв'язків і взаємодій між її членами. Він підкреслює важливість взаємин у сім'ї, а саме – взаємної поваги, довіри, любові та підтримки [9]. Крім того, Стівен Р. Кові розглядає сім'ю як середовище, в якому діти здобувають основні цінності та навички, необхідні для успішного життя, такі як вміння спілкуватися, розвивати емоційний інтелект, вирішувати конфлікти тощо [26]. Отже, для Стівена Р. Кові сім'я – це не просто структура, а взаємодіюча і взаємозалежна система, що має провідне значення для становлення людини та розвитку суспільства в цілому [26].

За Карлом Роджерсом, сім'я – це важлива інституція, яка забезпечує фізичну та емоційну безпеку, розвиток і виховання дітей, підтримку

психологічного благополуччя членів сім'ї. Він був переконаний, що сімейне середовище може мати колосальний вплив на формування індивідуальності та психологічного розвитку дітей [14]. К. Роджерс вважав, що основною функцією сім'ї є надання умов для розвитку любові, довіри, прив'язаності та зв'язку між її членами. У своїх працях він зазначав, що в сім'ї повинна бути дозволена свобода висловлювання почуттів та емоцій, а також панувати атмосфера підтримки, відкритості та взаємної довіри між батьками та дітьми [14].

За Олегом Чабаном, сім'я – це комплексна система, яка складається з індивідів, що перебувають у взаємодії між собою та з оточуючим світом. Він вважає, що сім'я має різноманітні функції, такі як забезпечення психологічної підтримки, виховання дітей, соціалізація, формування цінностей та багато інших [18].

Орієнтуючись на роботи відомих психологів, таких як Еріх Фромм, Лев Виготський, Вірджинія Сатір, Стівен Р. Кові можна виділити декілька основних функцій сім'ї (рис. 1.1).

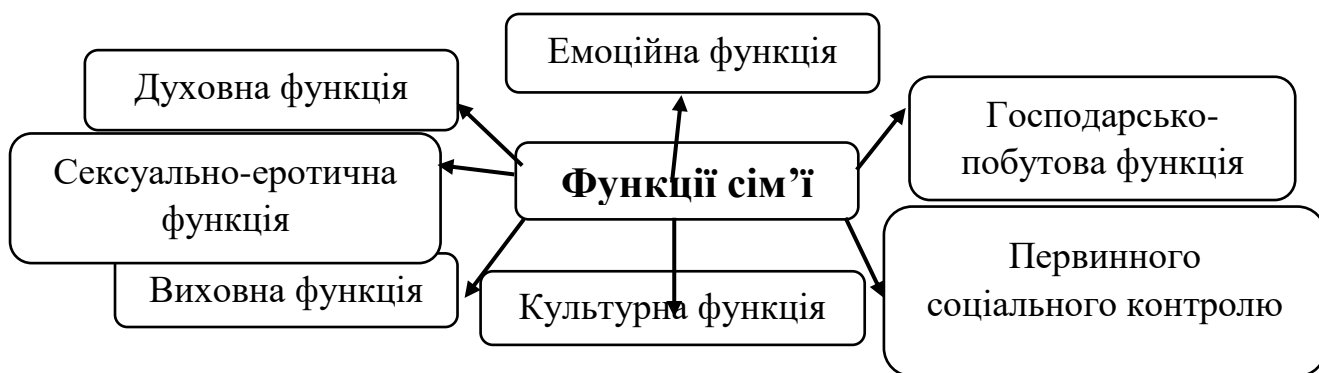

Рис. 1.1. Функції сім'ї

Виховна функція. Сім'я є основним підґрунтям для соціалізації дітей, передачі знань, цінностей та навичок, необхідних для успішної адаптації до життя в соціумі. В сім'ї дитина знайомиться з соціальними нормами, принципами, традиціями, звичаями та іншими аспектами соціальної життєдіяльності.

Основні завдання виховної функції сім'ї включають: надання дітям необхідних знань, навичок і поведінкових моделей; передача соціальних норм та цінностей, формування світогляду; розвиток емоційної сфери та формування позитивних якостей особистості (таких як доброзичливість, терпимість, чуйність); формування самостійності, ініціативності, відповідальності та інших важливих якостей.

Однією з визначних рис, яка відрізняє виховну функцію сім'ї від інших, є те, що вона проявляється в умовах близькості, довіри та любові, а отже має значний вплив на розвиток дитини. Таким чином, виховна функція сім'ї є надзвичайно вагомою, а її успішне виконання допомагає створити сприятливі умови для розвитку дитини і формуванню позитивних якостей у неї.

Господарсько-побутова функція. Сім'я забезпечує своїм членам матеріальну підтримку, необхідну для задоволення базових потреб, таких як житло, їжа, одяг. Господарсько-побутова функція сім'ї є однією з основних для успішної адаптації та функціонування людини у суспільстві. Господарсько-побутова функція сім'ї передбачає виконання наступних завдань: забезпечення житла та базових потреб для комфортного життя; виконання побутових справ, таких як приготування їжі, прибирання, прання тощо; забезпечення дітей необхідними речами та інвентарем для навчання та розвитку; забезпечення фінансового благополуччя сім'ї; здійснення контролю за здоров'ям та безпекою членів сім'ї. Господарсько-побутова функція сім'ї має вагоме значення для забезпечення фізичного та емоційного здоров'я членів сім'ї. Крім того, вона сприяє формуванню певних навичок та умінь у дітей, таких як вміння доглядати за собою, готувати їжу, здійснювати прибирання, що допоможе їм в майбутньому самостійно жити та працювати.

Емоційна функція. Сім'я повинна відігравати роль емоційної підтримки, забезпечувати взаємодопомогу для її членів через забезпечення почуття безпеки, комфорту та опори та дозволяє розвивати емоційні зв'язки між членами родини, формувати позитивні емоції, сприяти розвитку емпатії та емоційної зрілості. Основні складові емоційної функції сім'ї включають в себе: формування

позитивного психологічного клімату в родині; розвиток емоційної зрілості членів родини; підтримка членів родини в емоційно складних ситуаціях; розвиток соціальної компетентності та самопізнання.

Емоційна функція сім'ї є визначальною для психічного здоров'я членів сім'ї та для побудови здорових взаємин між ними. Для успішної реалізації емоційної функції сім'ї, члени родини повинні виявляти повагу, розуміння, толерантність та емоційну відкритість один до одного. Такі якості допомагають створювати та зміцнювати позитивні емоційні зв'язки між членами сім'ї та підтримувати емоційну стабільність родини в довготривалій перспективі.

Духовна функція. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні релігійних та моральних цінностей своїх членів, розвитку духовної складової особистості. Духовна функція сім'ї полягає в тому, щоб забезпечити культивування духовності та моральності у членів сім'ї, передачу цінностей та традицій від одного покоління до іншого, розвиток духовності та релігійної культури та створення атмосфери духовного розвитку та розуміння а також формування позитивного життєвого погляду та релігійної культури.

Задля розвитку духовної функції сім'ї, члени родини повинні розуміти та приймати культурні та релігійні цінності один одного, практикувати спільні духовні та релігійні заняття. Такі заходи допомагають підтримувати духовну гармонію, віру, сприяють становленню світогляду у дітей та позитивному розвитку родини загалом.

Культурна функція. Сім'я як основна одиниця суспільства транслює культурні традиції та звичаї своєї соціальної групи. Культурна функція сім'ї полягає в тому, щоб передавати її членам набуті культурні цінності та знання через власний досвід та досвід попередніх поколінь. Також, культурна функція допомагає членам сім'ї розвивати власні інтереси, таланти, здібності через любов до мистецтва, історичної спадщини, через належність до культурно-соціальної спільноти. Ця функція відповідає за повагу до культурних традицій та культурної різноманітності, що виявляється у патріотичному ставленні до батьківщини і толерантному відношенні до людей інших культур та бекграундів.

Культурна функція сім'ї є важливою для розвитку інтелектуальних та культурних здібностей кожного з членів родини. Для успішного втілення культурної функції сім'ї, члени родини повинні мати можливість взаємодіяти та ділитися своїми знаннями та досвідом, організовувати та активно брати участь у культурних заходах, подіях, що відбуваються в їхньому соціально-культурному середовищі, виховувати любов до культурно-історичної спадщини та рідної землі.

Функція первинного соціального контролю полягає у становленні норм поведінки та суспільних правил, розвитку соціальної відповідальності та контролю за своєю поведінкою членами родини.

Сім'я відіграє роль першої і найважливішої соціальної інституції, яка забезпечує виховання дітей та передає їм цінності, норми поведінки та соціальні навички. Сім'я вчить дітей правильному спілкуванню з іншими людьми, розвиває у них соціальні навички та норми поведінки, формує відповідальне ставлення до суспільства. Вона допомагає дітям розуміти, як їхні дії впливають на інших людей та вчить їх бути відповідальними за свої вчинки.

Отже, функція первинного соціального контролю у сім'ї сприяє формуванню відповідальних, дисциплінованих та соціально-адаптованих особистостей.

Сексуально-еротична функція. Усередині родини забезпечується формування еротичної складової особистості та задоволення сексуальних потреб. Сексуально-еротична функція сім'ї відіграє важливу роль у задоволенні фізіологічних та психологічних потреб в інтимному житті людини. Саме сім'я забезпечує безпеку та довіру (для всіх членів родини) для розвитку взаємної любові та слугує прикладом для створення стосунків між партнерами у майбутньому (для дітей).

Порушення сексуально-еротичної функції в родині часто слугує причиною проблем, що можуть виникати у сім'ї. Найпоширенішими причинами є некоректні уявлення про сексуальність, недостатній рівень комунікації між

партнерами, різниця в сексуальних потребах, фізіологічні та психологічні проблеми тощо.

Важливо зазначити, що усі перелічені функції взаємопов'язані та взаємодіють між собою, утворюючи складну систему функцій сім'ї. Наприклад, підтримка та соціалізація дітей є необхідними для їхнього ефективного виховання, а правильне виховання дітей в свою чергу допомагає забезпечити репродукцію та передачу культурних та релігійних цінностей наступним поколінням. Економічна підтримка забезпечує належні умови для розвитку дітей та слугує підґрунтям для виконання інших функцій сім'ї. Таким чином, ми можемо спостерігати певну циклічність у тому, як ці функції пов'язані одна з одною.

Окрім цього, всі перелічені функції сприяють формуванню різних аспектів психологічного благополуччя сім'ї та її членів, таких як емоційна стабільність, розвиток самооцінки та самоповаги, позитивні стосунки між членами сім'ї та інше. Тому важливо розуміти, що для досягнення ефективного функціонування сім'ї потрібно забезпечувати та підтримувати баланс між ними.

1.2. Психологічні характеристики сімейного спілкування

Сімейні відносини є складними та багатогранними. Існує безліч психологічних характеристик, які впливають на стан та якість сімейних відносин. Сімейне спілкування має свої психологічні характеристики, які визначають ефективність та здоров'я сімейних стосунків. Основними характеристиками сімейного спілкування, які виділяє В. Сатір є:

Комунікація: ефективне сімейне спілкування базується на відкритості, довірі та взаємному повазі між членами родини. Важливо, щоб кожен мав можливість висловлювати свої думки та почуття, а інші члени родини були готові вислухати та зрозуміти їх.

Ставлення до конфліктів: цілковито конфліктів в сім'ї уникнути не можна, проте важливо вміти їх вирішувати конструктивним чином, з виваженим підходом до розв'язання проблем.

Емоційна відкритість: сімейне спілкування повинно сприяти відкритому вираженню емоцій та почуттів. Це допомагає зберегти здорові стосунки та запобігти накопиченню негативних емоцій.

Співробітництво: ефективне сімейне спілкування базується на взаємодії та співпраці між членами родини. Кожен повинен бути готовий допомогти іншим в різних життєвих ситуаціях.

Співчуття: сімейне спілкування повинно враховувати емоції та потреби інших членів родини. Співчуття та підтримка є важливим елементом здорового сімейного середовища.

Релігійні та культурні цінності: родина має спільні релігійні, етнічні та культурні цінності, що впливають на її життя та динаміку.

Адаптивність. Це здатність адаптуватися до змін внутрішньої та зовнішньої середовища, а також здатність пристосовуватися до різних життєвих ситуацій.

Розвиток: Сім'я повинна бути місцем розвитку та зростання. Кожен член сім'ї повинен мати можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал, а також підтримувати розвиток інших членів сім'ї [28].

Вагомий внесок у вивчення сімейного спілкування, зокрема його психологічні характеристики зробили В. Сатір, Д. Готтман, С. Мадоне, К. Роджерс.

Вірджинія Сатір створила модель терапії сімейних систем. Вона розглядала спілкування в сім'ї як складну мережу взаємодій між різними членами сім'ї і зосереджувалась на вивченні патологічних форм спілкування, таких як конфлікти, взаємна залежність, емоційна віддаль тощо. В. Сатір вважає, що в основі багатьох проблем в сім'ї лежить недостатня комунікація, а також нездатність членів сім'ї відкрито висловлювати свої потреби та почуття [27, 28].

К. Роджерс виділив такі позитивні характеристики благополучних сімейних відносин як: відданість і співробітництво; спілкування, що припускає відкрите самовираження; гнучкість відносин; самостійність.

Він виходив з того, що сімейні відносини – це процес розвитку всіх членів сім'ї. Особливу роль у зміцненні сімейних відносин він відводив спільному переживанню радості в сім'ї, автентичності відносин та толерантності членів сім'ї один до одного [14,15].

Джон Готтман вважає, що для здорового сімейного спілкування важливо, щоб позитивних моментів у спілкуванні було не менше, ніж негативних. Д. Готтман розробив концепцію "ритуалів з'єднання", які включають у себе маленькі, але регулярні прояви позитивної уваги до партнера, такі як обійми, посмішки, компліменти тощо. Він також визначив "чотири критичні моменти" в спілкуванні пар, які, якщо необхідні дії не будуть вжиті, можуть призвести до розриву відносин. Крім того, Д. Готтман досліджує вплив різних факторів на стабільність сімейних відносин, таких як стиль спілкування, емоційна реактивність та інші [6].

Отже, здорове сімейне середовище базується на взаємній довірі, повазі, відкритості, співробітництві та співчутті, а також на спільних релігійних, етнічних та культурних цінностях. Гнучкість відносин, самостійність, відданість і співробітництво, спілкування, що припускає відкрите самовираження, толерантність та автентичність також є важливими характеристиками благополучних сімейних відносин. Розвиток індивідуальності та спільне переживання радості в сім'ї допомагають зміцнювати сімейні зв'язки.

1.3. Рольова теорія особистості. Соціальний статус. Цінності. Ролі у подружньому житті.

Рольова теорія особистості є важливою концепцією в соціології, яка фокусується на соціальній поведінці та ролях, які індивіди відіграють у суспільстві. Теорію сформулювали американські соціологи Дж. Мід і Р. Мертон

і розвинули Р. Мертон, Т. Парсонс і німецький соціолог Р. Дарендорф. Теорія використовує поняття «соціальний статус» і «соціальна роль» для опису соціальної поведінки індивіда. Людина займає кілька позицій у соціальній системі, кожна з яких має відповідні права та обов'язки, які називаються «статусами». Індивіди можуть мати кілька статусів, але зазвичай лише один статус визначає їхнє становище в суспільстві, що називається первинним або інтегральним статусом. Соціальний статус визначається зовнішньою поведінкою та зовнішнім виглядом (одяг, мова та інші ознаки соціальної та професійної приналежності), а також внутрішнім становищем (установки, цінності, мотивація тощо). Соціологи розрізняють приписані (нав'язаний людині суспільством, незалежно від її зусиль чи заслуг. Це визначається етнічною приналежністю, місцем народження, родиною та іншими факторами) та досягнуті (визначений зусиллями людини) статуси.

Виділяють також природний і професійний статуси. Природний статус стосується значущих і відносно стабільних характеристик людини (чоловік або жінка, дитина, підліток, зріла людина, літній чоловік тощо). Професійний статус є базовим статусом дорослої людини, часто основою її інтегрального статусу. У ньому фіксується їхнє соціальне, економічне та виробничо-технічне становище (банкір, інженер, юрист тощо). Соціальний статус визначає конкретне місце, яке індивід займає в суспільстві, і ролі, які він виконує.

Соціальна роль описує дії, які особа повинна виконувати відповідно до свого статусу в соціальній системі. Кожен статус має свій рольовий набір, що включає різні ролі. Існують інституційні та конвенціональні ролі, які відрізняються за своїм походженням. Роль можна описати за п'ятьма характеристиками, такими як емоційна виразність, спосіб отримання, масштаб, формалізація та мотивація. Соціальну роль можна розглядати як рольове очікування та рольове виконання, при цьому вони можуть не співпадати. Рольові очікування пов'язані зі статусом, а несумісність з ними може призвести до конфлікту з оточуючим суспільством.

Соціальні ролі включають рольові вимоги, які виражені у соціальних нормах, що пов'язані зі статусом особи. Рольові вимоги включають опис поведінки, розпорядження, оцінку та соціальні санкції. Однак, поведінка людини залежить від її характеру і унікального способу тлумачення ролей. Рольовий конфлікт може виникнути, коли людина має розбіжні ролі, і вирішення цього конфлікту потребує гармонізації різних ролей.

Різні соціальні ролі можуть взаємодіяти в міжособистісних відносинах, таких як подружнє життя. В дитинстві людина засвоює соціальні та міжособистісні ролі в середовищі однолітків та в родині, і ці ролі стають звичкою та основною манерою поведінки. У шлюбі молоді люди часто не враховують особливостей сімейної ситуації та рольової позиції партнера, тому важливо усвідомлювати доречність обраної ролі та її відповідність ситуації та уподобанням партнера. Психотерапевт С. Кратохвил стверджує, що рольова поведінка в сім'ї пов'язана з неусвідомленою тенденцією до повторення моделі сім'ї батьків, і це може негативно впливати на стабільність шлюбу. У шлюбі партнерів, що представляють протилежні моделі, часто відбувається боротьба за владу, що може ускладнювати взаємини [10].

На думку Т. С. Яценко є чотири головні ролі в подружньому житті: сексуальний партнер, друг, опікун і покровитель. Ці ролі відображають потреби, які є найбільш важливими для шлюбних партнерів: сексуальну потребу, потребу в емоційному зв'язку та теплоті, потребу у захисті та опіці, та побутові обов'язки. Те, як ці ролі поєднуються, визначає характер подружніх відносин. Наприклад, якщо дружині дуже потрібен емоційний зв'язок та теплота у відносинах, то чоловік повинен бути для неї другом, щоб задовольняти цю потребу. У чоловіка ж може переважати сексуальна потреба, особливо на початку шлюбу. Тому дружина має виступати як його сексуальний партнер. Зазвичай, всі ці ролі повинні бути наявні для нормального подружнього життя, інакше подружжя буде неповноцінним. Міцність та стабільність сім'ї залежатимуть від того, наскільки збігаються очікування партнерів від ролей та відповідної поведінки від них [21].

Американська соціолог Джессі Бернارد вважає, що в подружніх відносинах існують три основні типи сімейних ролей, які визначають динаміку відносин: традиційні, товариські та ролі партнерів (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Сімейні ролі (Дж. Бернارد)

Традиційні ролі	передбачають дружині відповідальність за народження та виховання дітей, підтримку домашнього вогнища та віддане підпорядкування чоловікові, як голові сім'ї. Чоловік повинен забезпечувати матеріальну безпеку, контролювати сімейну владу та приймати основні рішення.
Товариські ролі	передбачають, що дружина повинна забезпечувати чоловікові моральну підтримку, сексуальне задоволення, цікаве спілкування та усунення нудьги, а чоловік шляхетним, з повагою ставитися до дружини, забезпечувати її засобами розваг, а також підтримувати корисні для неї соціальні контакти.
Роль партнерів	передбачає, що чоловік та дружина повинні робити певний економічний внесок до сімейного бюджету, брати спільну відповідальність за дітей та домашню роботу, та ділитися правовою відповідальністю. Чоловік повинен погоджуватися з рівним статусом дружини та з її рівною участю в прийнятті рішень. Дружина повинна бути готова до відмови чоловіка від лицарства та ділитися відповідальністю за підтримання статусу сім'ї, а в разі розлучення та відсутності дітей - відмовлятися від матеріальної допомоги [22].

За Є. Берном існують різні моделі відносин між чоловіком і дружиною, такі як "батько-дочка", "мати-син", "брат-сестра" і "приятель-приятелька". Модель "мати-син" може бути зручною для деяких чоловіків, але не всі жінки погоджуються грати цю роль. Роль батька-покровителя в моделі «батько-дочка» більше подобається чоловікам, але не всі можуть виконувати цю роль і це може призвести до конфліктів. Модель "приятель-приятелька" не підходить для створення сім'ї, оскільки не передбачає чітких зобов'язань. Модель "брат-сестра" є найбільш гармонійною в подружніх стосунках, оскільки вона передбачає прихильність, яка допомагає шукати шляхи до примирення, терпіти недоліки іншої людини, знайти точки дотику та об'єктивно розібратися в складних

сімейних проблемах. У такій моделі зазвичай виникає міцне партнерство на основі довіри, поваги і злагоди, що сприяє тривалості відносин [23].

Х. Анделін пропонує класичну модель розподілу ролей між чоловіком і жінкою у сім'ї (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Чоловічі та жіночі ролі в сім'ї (Х. Анделін)

Чоловічі ролі	
Глава сім'ї	чоловік є природнім лідером у сім'ї і відповідає за прийняття важливих рішень.
Захисник	чоловік є фізичним захисником родини і має захищати їх від небезпеки та загрози.
Лідер	чоловік повинен вести сім'ю і показувати, як вирішувати проблеми та досягати мети.
Жіночі ролі	
Дружина	жінка має бути підтримкою для свого чоловіка, допомагати йому у вирішенні проблем та виконувати його бажання.
Мати	жінка має бути відданою матері, яка надає своїм дітям любов, догляд і виховання.
Господиня дома	жінка має бути відповідальною за управління домашнім господарством та забезпеченням комфорту для своєї родини.

Ця модель була досить популярною в минулому, але зараз часто критикується за те, що вона пропонує обмежені ролі для чоловіків і жінок, та що вона ігнорує інші можливі ролі та варіанти розподілу обов'язків в сучасній сім'ї.

Отже, існує багато різних моделей відносин між чоловіком і жінкою та багато ролей, які вони виконують в подружньому житті, і кожна з них має свої особливості і характеристики.

На те, як особистість виконує свою роль у сім'ї або в будь-якій іншій групі впливають цінності, якими вона керується та які формують її поведінку та спосіб виконання ролі у сім'ї.

Цінності особистості - це набір переконань, поглядів і принципів, які керують поведінкою і діяльністю людини. Цінності визначають, що важливо для

особистості, які цілі і завдання вона ставить перед собою і які засоби вона використовує для їх досягнення. Цінності можуть бути різними для кожної особистості і формуватися на основі різних факторів, таких як культурні, релігійні, сімейні та соціальні впливи.

Сімейні цінності - це переконання, принципи і ідеали, які визначають, як повинна функціонувати родина та які є важливими для кожного її члена. Цінності в сім'ї відіграють важливу роль у формуванні її культури, традицій і норм поведінки.

Багато психологів досліджували питання про цінності особистості. А. Маслоу визначив ієрархію потреб людини, що включає фізіологічні потреби, потреби в безпеці, потреби в коханні та належності, потреби в шануванні та повазі та потреби в самореалізації. Ці потреби, на думку А. Маслоу, формують цінності людини. Карл Роджерс розробив теорію самоактуалізації. Він вважав, що людина має вроджену потребу в саморозвитку та самовдосконаленні, і що цінності допомагають людині відчутти себе більш цінним та задоволеним своїм життям. Віктор Франкл висловив теорію екзистенційної психотерапії. Він вважав, що людина має потребу в пошуку сенсу та значення у своєму житті, і що цінності допомагають людині знайти цей сенс. Лоуренс Колберг розробив теорію морального розвитку. Він вважав, що люди мають певні етичні принципи та цінності, які вони намагаються дотримуватись у своєму житті. Клара М. Ловінгер присвятила свої дослідження розвитку людських цінностей. Її робота зосереджена на тому, як люди формують свої цінності протягом життя та які фактори впливають на цей процес. Клара М. Ловінгер виділила декілька факторів, які можуть впливати на розвиток життєвих цінностей, включаючи родинні та культурні фактори, досвід виховання та соціальне середовище. Вона показала, що формування цінностей - це процес, який триває протягом життя та може змінюватись в залежності від досвіду та контексту. Ловінгер запропонувала модель розвитку життєвих цінностей, яка включає три етапи: 1) експлорація, 2) установлення пріоритетів та 3) стабілізацію.

На першому етапі експлорації людина досліджує різні цінності та спробує з'ясувати, які з них є важливими для неї особисто. На другому етапі установлення пріоритетів людина розуміє, які цінності є для неї найважливішими та розміщує їх у своєму житті у порядку пріоритетності. На третьому етапі стабілізації людина вже сформуvala свої основні життєві цінності та намагається їх підтримувати у своєму житті.

Особистість реалізує засвоєну систему цінностей через свою свідому поведінку в життєвих ситуаціях. Це виражається у формуванні ціннісних орієнтацій – спрямованості на вибір оптимальної поведінки в соціальному оточенні. Ці орієнтації формуються на основі оцінки соціальної дійсності, впливу середовища, життєвого досвіду та виховання. Ціннісні орієнтації допомагають особистості обирати оптимальний спосіб поведінки в різних життєвих ситуаціях, відображаючи її переконання і корисність для неї самої. Цінності відіграють важливу роль у житті подружжя, оскільки вони визначають їхні пріоритети, спосіб мислення та поведінку. Спільні цінності допомагають зберігати гармонію та розвивати взаєморозуміння між партнерами [20].

Сфери життя сім'ї зазвичай засновані на цінностях. У кожній сфері існують власні цінності, які визначають характер діяльності сім'ї та взаємин між її членами (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Цінності та сфери сімейного життя

Сфери життя сім'ї	Характеристика	Цінності
Інтимно-сексуальна	включає у себе всі аспекти стосунків між подружжям, пов'язані з інтимністю та сексуальністю: статеві відносини, фізичну близькість, романтику, емоційну підтримку та комунікацію між партнерами.	взаємна повага, взаємна згода, відповідальність, інтимна близькість, привітність, відкритість, довіра, збереження приватності.

Сфери життя сім'ї	Характеристика	Цінності
Особистісна ідентифікація	пов'язана з формуванням і розвитком індивідуальної ідентичності кожного члена сім'ї.	самовизначення і самореалізація, взаємодія, пізнання, самооцінка, розвиток.
Господарсько-побутова	включає в себе організацію побуту, забезпечення необхідних речей, їжі та житла.	домашній затишок, комфорт, зручність, організованість, раціональність, відповідальність, практичність, економічність.
Батьківсько-виховна	визначається рольовими функціями батьків, які полягають у вихованні та соціалізації дітей, формуванню у них особистісних якостей, розвиток спільних інтересів, взаєморозуміння та емоційного зв'язку.	взаємна підтримка, любов, відповідальність, довіра, толерантність, розвиток дитини, готовність до жертви.
Соціальна активність	включати в себе як професійну (виконання різних робочих обов'язків та професійних завдань, що дозволяє сім'ї забезпечити собі матеріальні блага, вести комфортний спосіб життя та розвиватися в кар'єрному плані) і громадську (включає в себе різні форми активності, такі як участь в громадських організаціях, волонтерство, підтримка благодійних проєктів та інше) діяльність.	активна життєва позиція, громадська активність, відповідальність, взаємодія з громадськістю, підтримка благодійності та добрих справ.
Емоційно-психотерапевтична	включає в себе всі аспекти, пов'язані з емоційною підтримкою та психічним здоров'ям членів сім'ї.	емоційна підтримка, взаєморозуміння, психологічна безпека, душевний комфорт, підтримка партнера, готовність допомогти, любов та повага між членами родини.
Привабливість	включає в себе аспекти, такі як зовнішність, стиль, манери поведінки, комунікацію, взаємодію та інші.	здоров'я та фізична привабливість, доглянутість, одяг та стиль, комунікативність та спілкування, бути ввічливим, бути емоційно відкритим та чутливим до потреб інших людей, вміння підтримувати та розвивати відносини з іншими людьми.

Визначимо ролі в сім'ї на основі цінностей, якими кожен член сім'ї керується у різних сферах:

Ролі в інтимно-сексуальна сфері – це **роль партнера** (взаємна повага, взаємна згода, відповідальність, інтимна близькість, привітність, відкритість,

довіра, збереження приватності) та **роль романтика** (романтика, співчуття, емоційна підтримка, розуміння, взаємна любов та дбайливість).

Роль в сфері особистісної ідентифікації – цю роль назвемо **ролю ментора**, який сприяє розвитку індивідуальної ідентичності кожного члена сім'ї через підтримку самовизначення та самореалізації, взаємодії, пізнання, самооцінки та розвитку.

Роль в господарсько-побутовій сфері – це **роль домогосподаря / господині**: організація побуту, забезпечення необхідних речей, їжі та житла, домашній затишок, комфорт, зручність, організованість, раціональність, відповідальність, практичність, економічність. Крім того, кожен член сім'ї може мати додаткові ролі, які відображають їхні індивідуальні цінності та інтереси. Важливо, щоб всі ролі в сім'ї були взаємопов'язані та відповідали потребам та цінностям кожного члена сім'ї.

Роль в батьківсько-виховній сфері – це **роль батько/мати**, яка об'єднує в собі: авторитет і приклад для дітей: вони повинні вчити дітей правильної поведінки, виховувати в них цінності, формувати особистісні якості, сприяти розвитку інтересів та хобі дітей; наставник: вони повинні допомагати дітям здобувати знання, навички та досвід, які необхідні для їхнього розвитку і успіху у житті; підтримка: вони повинні бути готові підтримувати дітей у важкі моменти, допомагати їм подолати труднощі, вислуховувати їхні проблеми та стежити за їхнім психічним станом, друг: вони повинні бути добрими друзями для дітей, з якими діти можуть довіряти свої таємниці, ділитися враженнями та емоціями.

В сфері соціальної активності чоловік та дружина можуть виконувати відповідно професійну та громадську ролі, назвемо її: **«роль соціального та професійного творця»**. Роль включає в себе: підтримку матеріального благополуччя родини через свою професійну діяльність; участь у громадських проектах, що допомагають покращувати якість життя громади; підтримку благодійних проектів та добрих справ; розвиток кар'єри, який може забезпечити додаткові можливості для родини та громади; виховання дітей, що в

майбутньому можуть стати активними членами громади та допомагати покращувати її якість життя.

Емоційно-психотерапевтична сфера потребує взаємодії та розуміння між партнерами. Чоловік та дружина повинні прагнути до того, щоб створювати в сім'ї атмосферу душевного комфорту, взаєморозуміння та емоційної підтримки, тому ролі в цій сфері дамо назву «**роль душевної опори**».

Роль в сфері привабливості назвемо «**харизматичний супутник**». Ця назва вказує на привабливість людини як у фізичному, так і у психологічному плані. Щодо ролей чоловіка та дружини, можна сказати, що обидві сторони мають відповідальність за доглянутість свого зовнішнього вигляду та манери поведінки, а також взаємодію та комунікацію зі своїми близькими. Вони мають підтримувати один одного в цих аспектах, розвивати відносини та бути ввічливими та чутливими до потреб інших людей.

Отже, можна зробити висновок, що роль людини у суспільстві та в родині є досить складною та різноманітною. Крім того, в кожній сфері життя людина виконує різні ролі, залежно від потреб, обставин та цінностей. Кожна роль вимагає від нас певної поведінки та взаємодії з іншими членами родини. Ролі, які ми виконуємо в різних сферах життя, взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, допомагаючи нам забезпечувати гармонію у нашому житті та успішно виконувати свої ролі. Для створення здорового середовища в родині, важливо враховувати різні аспекти життя та розподіляти ролі між партнерами.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ ЖІНКИ У СІМ'І

2.1. Організація та процедура емпіричного дослідження

Метою емпіричного дослідження було визначення наступних параметрів:

- 1) рівень задоволеності шлюбом,
- 2) життєздатність сім'ї,
- 3) рольові позиції дружини у сім'ї.

Досліджуваними виступили 23 жінки віком від 26 до 63 років, кількість років у шлюбі – від 1 до 37 років. Дослідження здійснювалось в он-лайн форматі (опитування через гугл-форму).

Для здійснення емпіричного дослідження було використано наступний діагностичний інструментарій.

Опитувальник вимірювання рівня задоволеності шлюбом. Автори розробили його таким чином, щоб він якомога краще відображав оцінний аспект, який відображає задоволеність шлюбом. Окрім цього, задоволеність пов'язується з суб'єктивним рівнем згоди стосовно різних важливих питань спільного життя, які стосуються подружжя. Опитувальник спрямований на оцінку рівня задоволеності шлюбом та допомагає зрозуміти, наскільки респонденти задоволені своїм подружнім життям та наскільки їхні цінності, очікування та потреби узгоджуються з партнером у різних аспектах життя. Складається з 16 питань до яких потрібно підібрати одну з чотирьох відповідей, яка більш всього відображає погляд опитуваного. Автори: Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубовська (1987).

Шкала оцінки життєздатності сім'ї (Family Resilience Scale, FRAS). Розроблена М. Сіксбі на основі концепції Ф. Уолш. Життєздатність сім'ї як динамічна характеристика одна із найважливіших умов відновлення сімейної

системи після кризових подій; для збереження її стійкості; для розвитку здатності гнучко реагувати на виклики сучасності, змінюватись, адаптуватися та розвиватися. Опитувальник складається з 34 тверджень, на кожне з яких респондент повинен вибрати один з чотирьох варіантів відповіді, що відображають ступінь згоди з данним твердженням.

Задля визначення рольових позицій дружин у сім'ї досліджуваним було запропоновано перелік ролей, який ми формували на основі теоретичного аналізу, викладеного у розділі 1.

Яку з основних ролей Ви виконуєте в сім'ї? (Виберіть усі, що підходять)

- 1) партнер,
- 2) романтик,
- 3) ментор,
- 4) домогосподар,
- 5) домогосподиня,
- 6) мати,
- 7) професійний творець,
- 8) соціальний творець,
- 9) душевна опора,
- 10) харизматичний супутник.

З метою визначення суб'єктивного відбиття сімейної рольової поведінки досліджуваних жінок, ми виокремили декілька окремих питань:

1) який рівень задоволеності ви відчуваєте виконуючи ці ролі? (де 1 – дуже задоволена, 2 – трохи задоволена, 3 – трохи не задоволена, 4 – зовсім не задоволена);

2) як часто ви відчуваєте перевантаженість від виконання цих ролей? (де 1 – дуже часто, 2 – часто, 3 – рідко, 4 – зовсім не відчуваю);

3) чи рівномірно розподіленні обов'язки в сім'ї між вами та партнером? (де 1 – так, ми розподіляємо обов'язки рівномірно; 2 – ні, я виконую більше обов'язків, ніж партнер; 3 – ні, партнер виконує більше обов'язків, ніж я; 4 – ми не маємо чіткого розподілу обов'язків);

4) який рівень задоволеності ви відчуваєте від розподілу обов'язків з партнером? (де 1 – дуже задоволена, 2 – трохи задоволена, 3 – трохи не задоволена, 4 – зовсім не задоволена);

5) чи є у вас можливість знайти час для себе? (де 1 – так, регулярно знаходжу час для себе; 2 – час від часу знаходжу час для себе; 3 – практично не маю часу на себе; 4 – зовсім не маю часу на себе).

Отримані емпіричні дані подано у додатку А (за кількісними показниками), у додатку Б (із зазначенням рівнів діагностованих параметрів задоволеності шлюбом і життєздатності сім'ї), у додатку В (із зазначенням обраних ролей).

2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження

Як можемо бачити з додатків А і Б, усі досліджувані продемонстрували високий, вище середнього і середній рівень задоволеності шлюбом (табл. 2.1, рис. 2.1).

Таблиця 2.1

Розподіл досліджуваних за рівнем задоволеності шлюбом

Рівень задоволеності шлюбом	Кількість осіб	%
Високий	2	8,7
Вище середнього	19	82,6
Середній	2	8,7
Разом по вибірці	23	100,0

Для визначення характеру зв'язку між рівнем задоволеності шлюбом та життєздатності сім'ї нами був проведений кореляційний аналіз із застосуванням коефіцієнту r_{xy} -Пірсона (табл. 2.2).

Можемо констатувати таке:

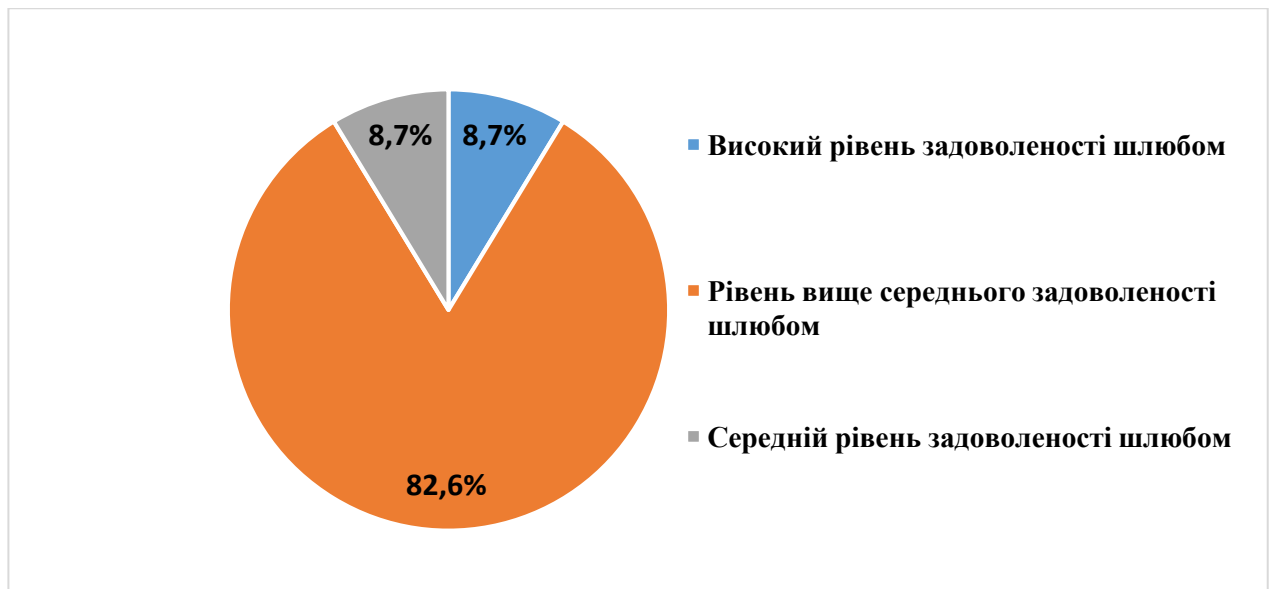

Рис. 2.1. Розподіл досліджуваних за рівнем задоволеності шлюбом

1) рівень задоволеності шлюбом тісно пов'язаний із здатністю сімейної структури до збереження органічних стосунків, із можливістю членів родини підтримувати і зберігати близькі відносини;

2) здатність подружжя й усіх членів родини до розв'язання проблем, до вирішення актуальних і перспективних завдань у різних сферах життя, спрямованість на досягнення успіху (позитивного результату) є необхідною умовою задоволеності шлюбом;

Таблиця 2.2

**Кореляційний зв'язок між задоволеністю шлюбом
та життєздатністю сім'ї**

Життєздатність сім'ї	Задоволеність шлюбом
Сімейна комунікація і зв'язки	0,80*
Позитивний прогноз та розв'язання проблем	0,65*
Прийняття і гнучкість	0,60*
Соціальні ресурси	-
<i>Життєздатність сім'ї</i>	<i>074*</i>

Примітка: * – на рівні значущості $p < 0,1$

3) готовність особистості, зокрема жінки, приймати себе та членів родини відповідно до їхніх індивідуальних особливостей, специфічного стилю діяльності, прагнень і бажань тощо має сильний вплив на високий рівень задоволеності шлюбом;

4) за отриманими емпіричними даними значущих зв'язків рівня задоволеності шлюбом у досліджуваних жінок із соціальними ресурсами життєздатності сім'ї не виявлено; це можна пояснити тим, що критеріями задоволеності подружніми і сімейними стосунками для жінки виступають у більшій мірі внутрішні чинники (емоційний комфорт, матеріальне благополуччя, інтимно-особистісна близькість з партнером, здоров'я та успіхи дітей).

Таким чином, можемо дійти такого висновку: задоволеність жінки у шлюбі впливає на життєздатність сім'ї.

Описані тенденції підтверджуються також розподілом досліджуваних за рівнями життєздатності сім'ї відповідно до представленого рівня задоволеності шлюбом (табл. 2.3.). Можемо бачити, що для жінок з високим рівнем задоволеності властива висока здатність до збереження життєздатності сім'ї, для жінок із рівнем вище середнього – відповідно від високого до середнього, для жінок із середнім – середній і нижче середнього.

Таблиця 2.3

**Розподіл досліджуваних за рівнем задоволеності шлюбом
та життєздатності сім'ї**

Рівень задоволеності шлюбом	Рівень життєздатності сім'ї		
	рівень	К-сть осіб	%
високий	високий	2	8,7
вище середнього	високий	9	39,2
	вище середнього	2	8,7
середній	середній	8	34,8
	середній	1	4,3
	нижче середнього	1	4,3
Усього по вибірці		23	100,0

Аналіз додатку В показав, що більшість жінок виконують ролі пов'язані з інтимно-сексуальною (73%), господарсько-побутовою (73%), батьківсько-виховною (73%) та з емоційно-психотерапевтичною (63%) життєвими сферами. В таких сферах життя, як соціальна активність (30%), привабливість (26%) та особистісна ідентифікація (35%) досить низький відсоток жінок виконують свої ролі (табл. 2.4.)

Таблиця 2.4

Розподіл досліджуваних за сферами життя та ролями.

Сфери життя	Ролі	К-сть осіб	%
інтимно-сексуальна сфера	роль партнера	17	73
	роль романтика	12	52
сфера особистісної ідентифікації	роль ментора	8	35
господарсько-побутова сфера	роль домогосподаря	6	26
	роль домогосподині	17	73
батьківсько-виховній сфера	роль матері	17	73
сфера соціальної активності	роль «професійного творця»	7	30
	роль «соціального творця»	7	30
емоційно-психотерапевтична сфера	роль «душевної опори»	14	61
сфері привабливість	роль «харизматичний супутник»	6	26

Ми не можемо стверджувати про те, що описані тенденції мають узагальнений закономірний характер. Однак, можемо вважати, що отримані емпіричні дані можуть виступити підґрунтями консультативної чи розв'язкової роботи з нашими досліджуваними.

У такому ракурсі розглянемо особливості рольового репертуару жінок відповідно їхньої задоволеності шлюбом (додаток Г). Зазначимо, що не можемо констатувати певну закономірність щодо зменшення чи збільшення кількості сімейних ролей жінки за рівнем їх задоволеності в шлюбі. Тому, проаналізуємо саме зміст ролей та суб'єктивне переживання рольової поведінки досліджуваних.

За результатами дослідження, було встановлено, що 71% жінок, які обрали виконання від 6 до 10 ролей, висловлюють високий рівень задоволеності від

виконання цих ролей. Проте, з цієї ж групи 86% жінок повідомили про втомлюваність від виконання такої кількості ролей. З іншого боку, серед жінок, які вибрали виконання від 1 до 5 ролей, 44% зазначили дуже високий рівень задоволеності від виконання цих ролей. Проте, з цієї групи 50% жінок відмітили, що вони втомлюються від виконання такої кількості ролей.

На основі аналізу трьох жінок, які обрали вісім з запропонованих десяти сімейних ролей, можна зробити наступні висновки. По-перше, всі вони виявили високий рівень задоволеності виконанням ролей, що свідчить про позитивне сприйняття цих обов'язків у своїй сім'ї. По-друге, всі вони рідко втомлюються від виконання ролей, що може свідчити про ефективну організацію часу та розподіл обов'язків. По-третє, розподіл ролей між ними рівномірним або не має чіткого розподілу, але всі жінки виявили високу задоволеність таким розподілом. Нарешті, вони постійно або періодично знаходять час для себе, що свідчить про важливість самозбереження та балансу між сімейними обов'язками і особистими потребами. Отже, можна припустити, що відповідальність за багато ролей необов'язково призводить до стресу чи незадоволеності, а залежить від індивідуальних факторів, організації часу та підтримки у сімейному середовищі.

За даними аналізу лише 50% з шести жінок, які обрали чотири сімейні ролі з десяти запропонованих дуже задоволені виконанням ролей, інші – або трохи задоволені, або трохи не задоволені. Одна половина опитаних жінок дуже часто відчують втому від виконання ролей, інша половина рідко відчують втому. 67% з них не мають чіткого розподілу ролей, одна жінка вважає, що виконує більше обов'язків, і ще одна, що обов'язки розділенні рівномірно. При цьому 33% з них задоволені таким розподілом, 33% трохи не задоволені та 33% зовсім незадоволені. П'ять з них регулярно знаходять час на себе і лише одна жінка зовсім не має часу на себе. Отже, отримані нами дані свідчать про різноманітність індивідуального досвіду та сприйняття задоволення від виконання сімейних ролей серед жінок, які обрали чотири з десяти запропонованих ролей. Розуміння цих розбіжностей може бути важливим для

подальшого розвитку стратегій та підходів, що сприяють більш високому рівню задоволення від виконання сімейних ролей.

Отже, можна зробити висновок, що кількість ролей, які виконуються, не є єдиним фактором, що визначає задоволеність жінок. Результати дослідження показали, що сприйняття і задоволеність жінок залежать від їхнього відношення до ролей, цінностей, переконань та комунікацій, які вони побудували з партнерами та в сімейному середовищі. Наслідки виконання сімейних ролей варіюються в залежності від індивідуальних факторів і контекстуальних умов, таких як розподіл обов'язків, підтримка партнера та можливість знаходити час для себе. Отже, для підвищення задоволеності від виконання сімейних ролей важливо звернути увагу на ці аспекти та розвивати позитивне сприйняття ролей та співпрацю в сімейному контексті.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичний аналіз психологічної феноменології рольової позиції жінки у подружній системі. Було з'ясовано, що специфіка рольової поведінки та задоволеність шлюбом зумовлюється та реалізується саме у системі сімейних відносин. Також ми дійшли висновку, що узгоджена й збалансована система ролей особистості, зокрема жінки у різних сферах сімейного життя і подружньої системи може забезпечити різноманітність та баланс в житті.

Дослідження відображають те, що в сімейних відносинах існують різні ролі, які визначають динаміку взаємодії між партнерами. Зробивши аналіз досліджень цих вчених, дійшли висновку, що в сімейних відносинах існують різні ролі, які впливають на взаємодію між партнерами. Розуміння цих ролей та їх відповідних характеристик може допомогти підвищити якість подружнього життя та забезпечити гармонію відносин між партнерами. Ми розглянули різні сфери життя та визначили ролі, які можуть бути відіграні в кожній з них. У сфері інтимно-сексуальних відносин це роль партнера та роль романтика. У сфері особистісної ідентифікації – роль ментора. У господарсько-побутовій сфері – роль домогосподаря/господині. У батьківсько-виховній сфері – роль батько/мати. У сфері соціальної активності – роль соціального та професійного творця. В емоційно-психотерапевтичній сфері – роль душевної опори. У сфері привабливості – роль харизматичного супутника.

Отже, взаємодія між партнерами залежить від ролей, які вони виконують у подружніх відносинах. Однак, сімейні ролі можуть відрізнятися в залежності від культурних, соціальних та інших факторів, тому розуміння та прийняття індивідуальних ролей партнерів є так само важливим для успішних подружніх відносин. Отже, кількість ролей, які виконуються, не є єдиним фактором, що визначає задоволеність жінок.

Було здійснено емпіричне дослідження, спрямоване на визначення рольових позиції жінки як дружини у сім'ї, рівня її задоволеності шлюбом, життєздатність сім'ї.

Результати дослідження показали, що сприйняття і задоволеність жінок залежать від їхнього відношення до ролей, цінностей, переконань та комунікацій, які вони побудували з партнерами та в сімейному середовищі. Наслідки виконання сімейних ролей варіюються в залежності від індивідуальних факторів і контекстуальних умов, таких як розподіл обов'язків, підтримка партнера та можливість знаходити час для себе. Отже, для підвищення задоволеності від виконання сімейних ролей важливо звернути увагу на ці аспекти та розвивати позитивне сприйняття ролей та співпрацю в сімейному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешина Ю. Е., Гозман Л. Я., Дубовская Е. М. Социально-психологические методы исследования супружеских. М.: Изд-во Моск, ун-та, 1987. 120 с.
2. Алешина Ю. Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы. *Вестник Моск, ун-та. Психология*. Сер. 14. 1987. № 2. С. 60-72.
3. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї. Київ, 2005. С.52-53.
4. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї. *Науковий вісник ВДУ*. Луцьк, 1998. № 9. С.132-136.
5. Васищев В. С. Психологія подружніх взаємин: теоретико-методологічні підходи до дослідження. *Вісник Національного університету оборони України*. Зб-к наук. праць. К.: НУОУ, 2011. Вип. 5 (24). С. 93-98. URL: https://www.academia.edu/Вісник_Національного_університету_оборони_України_и_5_24_2011
6. Готтман Д. Сім принципів для успішного шлюбу. Київ: Наш формат, 2021. 336 с.
7. Грей Д. Чоловіки з Марсу, жінки з Венери. Львів: Ранок, 2018. 320 с.
8. Ільчишин Н. О. Подружнтя зрілість як чинник стабільності подружніх стосунків та задоволеності шлюбом. *Соціально-психологічний вимір розвитку сім'ї*. Зб. матеріалів конф./ Ін-т соц. та політ. психології АПН України, 14-15 травня 2008 р. К., 2008. С. 73-80.
9. Кові С. 7 навичок високоефективних людей. Київ: Наш формат, 2018. 432 с.
10. Крахтофил С. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний: Пер. с чешск. М.: Медицина, 1991. 336 с.

11. Постовий В. П. Етногенез і етнопедагогіка української сім'ї в контексті глобальних перипетій сьогодення. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2012. Вип. 13. С. 285-291.
12. Психологія сім'ї: навч. посіб. / В. М. Поліщук, Н. М. Ульїна, С. А. Поліщук та ін.; за заг. ред. В. М. Поліщука: 2-ге вид., доповн. Суми: Університет. кн., 2009. 282 с.
13. Психологія сімейних взаємин: нав.посіб. / [М. С. Корольчук, П. П. Криворучко, В. І. Осьодло та ін.]; заг. ред. М. С. Корольчука. К.:НікаЦентр, 2010. 296 с.
14. Рождерс К. Брак и его альтернативы. Позитивная психология семейных отношений «Брак и его альтернативы». URL: https://www.phantastike.com/manwoman/brak_i_ego_alternativi/html/
15. Роджерс К. Клієнтоорієнтована терапія. Вінниця: Нова Книга, 2016. 336 с.
16. Седих К. В. Психологія взаємодії систем: «сім'я і освітні інституції»: монографія. Полтава: Довкілля. 2006 260 с.
17. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 364 с
18. Чабан О. С. Сімейна терапія: теорія і практика. Київ: КМ-Букс, 2012. 272 с.
19. Чаусова Ю. А. Типологія сімейних наративів пар із цивільним та офіційним статусом шлюбу. *Наукові студії з соціальної та політичної психології* / Нац. акад. пед. наук України, Інститут соц. та політ. психології. К., 2017. Вип. 39(42). С. 112-120.
20. Шаповал І. М. Психологічні чинники та закономірності формування ціннісних орієнтацій у студентів. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Вип. 7. Ч. 2. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2013. С. 507-515
21. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: навчальний посібник. Київ, 2006. 382 с.

22. Bernard, Jessie. *The Female World*. New York: Free Press, 1981. p. 614.
23. Berne, E. *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*. New York: Grove Press, 2016. 192 p.
24. Bowen, M., *Family therapy in clinical practice*. New York: Jason Aronson, 1978. 565p.
25. Salvatore Madone. *The Family and the Couple: Crisis and Growth*. Plymouth-Mitt, Maryland, Jason Aronson Inc., 1981. 416 p.
26. Covey, S.R. *The 7 Habits of Highly Effective Families*. New York: St. Martin's Griffin, 1997. 390 p.
27. Satir, V. *Conjoint Family Therapy*. Science and Behavior Books, Inc, 1983. 366 p.
28. Satir, V. *You and Your Family: The Original and Complete Text of The Satir Model*. Celestial Arts, 1983. 472 p.
29. Reasons Why Family Is Important. URL: <https://enlightio.com.translate.google.com/translate/goog/reasons-why-family-is-important>

ДОДАТКИ

Додаток А

Емпіричні дані (числові показники)

Шифр досліджуваного	Життєздатність сім'ї					Рольові позиції						Задоволеність шлюбом
	Сімейна комунікація і зв'язки	Позитивний прогноз та розв'язання проблем	Прийняття і гнучкість	Соціальні ресурси	Життєздатність сім'ї	К-сть ролей	Задоволеність від виконання ролей	Рольове перевантаження	Рівномірність розподілу обов'язків у сім'ї	Задоволеність розподілом обов'язків	Наявність "часу для себе"	
22	59	31	20	24	134	7	1	2	1	1	1	41
17	56	29	17	21	123	4	1	3	4	1	2	40
1	55	27	18	18	118	8	1	3	4	1	1	39
6	53	30	19	24	126	7	1	3	2	2	1	39
15	60	30	20	24	134	8	1	3	1	1	2	39
20	53	31	18	20	122	1	1	3	4	1	1	39
2	56	29	18	16	119	8	1	3	1	1	1	38
3	54	32	19	22	127	1	1	3	4	1	1	38
12	58	31	18	19	126	1	2	2	2	2	3	38
4	59	29	19	24	131	4	1	3	1	1	2	37
18	56	29	19	18	122	5	3	2	2	3	1	37
11	53	27	17	16	113	5	2	4	1	1	1	36
8	50	25	18	17	110	4	1	2	4	3	2	35
7	48	25	17	20	110	5	3	3	4	3	2	31
13	45	31	18	11	105	1	1	3	1	2	2	30
21	50	25	15	20	110	2	2	3	1	1	1	30
5	44	25	17	20	106	5	1	3	1	2	2	28
16	51	28	18	18	115	4	3	3	4	3	2	28
19	44	28	18	22	112	10	2	2	2	3	1	27
23	44	30	18	24	116	5	3	4	3	2	1	23
10	52	29	19	17	117	7	2	1	2	3	4	22
9	39	17	14	17	87	4	2	2	2	4	4	14
14	47	24	16	23	110	4	2	1	4	4	2	14

Додаток В

Емпіричні дані (рівні прояву)

Шифр досліджуваного	Життєздатність сім'ї					Рольові позиції						Задоволеність шлюбом
	Сімейна комунікація і зв'язки	Позитивний прогноз та розв'язання проблем	Прийняття і гнучкість	Соціальні ресурси	Життєздатність сім'ї	К-сть ролей	Задоволеність від виконання ролей	Рольове перевантаження	Рівномірність розподілу обов'язків у сім'ї	Задоволеність розподілом обов'язків	Наявність "часу для себе"	
22	в	вс	вс	вс	в	7	1	2	1	1	1	в
17	вс	вс	с	вс	вс	4	1	3	4	1	2	в
1	вс	с	вс	с	вс	8	1	3	4	1	1	вс
6	вс	вс	вс	вс	вс	7	1	3	2	2	1	вс
15	в	вс	вс	вс	в	8	1	3	1	1	2	вс
20	вс	вс	вс	с	вс	1	1	3	4	1	1	вс
2	вс	вс	вс	с	вс	8	1	3	1	1	1	вс
3	вс	в	вс	вс	вс	1	1	3	4	1	1	вс
12	вс	вс	вс	с	вс	1	2	2	2	2	3	вс
4	вс	вс	вс	вс	в	4	1	3	1	1	2	вс
18	вс	вс	вс	с	вс	5	3	2	2	3	1	вс
11	вс	с	с	с	с	5	2	4	1	1	1	вс
8	с	с	вс	с	с	4	1	2	4	3	2	вс
7	с	с	с	с	с	5	3	3	4	3	2	вс
13	с	вс	вс	дн	с	1	1	3	1	2	2	вс
21	с	с	с	с	с	2	2	3	1	1	1	вс
5	с	с	с	с	с	5	1	3	1	2	2	вс
16	с	вс	вс	с	с	4	3	3	4	3	2	вс
19	с	вс	вс	вс	с	10	2	2	2	3	1	вс
23	с	вс	вс	вс	вс	5	3	4	3	2	1	вс
10	с	вс	вс	с	вс	7	2	1	2	3	4	вс
9	нс	дн	нс	с	нс	4	2	2	2	4	4	с
14	с	с	с	вс	с	4	2	1	4	4	2	с

Додаток В

Емпіричні дані (вибір сімейних ролей)

Шифр досліджуваного	Ролі										К-сть ролей
	Партнер	Романтик	Ментор	Домоголодар	Домогосподиня	Маги	Професійний творець	Соціальний творець	Душевна опора	Харизматичний супутник	
22	1	1	1	1	1	1	1				7
17	1	1	1						1		4
1	1	1	1		1	1	1	1	1		8
6	1	1		1	1	1			1	1	7
15	1	1	1		1	1		1	1	1	8
20	1										1
2	1	1	1		1	1		1	1	1	8
3	1										1
12					1						1
4	1				1	1			1		4
18	1	1			1	1	1				5
11	1		1		1	1			1		5
8	1	1			1	1					4
7	1	1			1	1			1		5
13	1										1
21	1				1						2
5	1				1	1		1	1		5
16	1	1				1			1		4
19	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
23			1	1			1		1	1	5
10				1	1	1	1	1	1	1	7
9		1			1	1			1		4
14					1	1	1	1			4

Додаток Г

Емпіричні дані (суб'єктивне переживання рольового репертуару)

Шифр досліджуваного	Кількість обраних ролей	Задоволеність від виконання ролей	Рольове перевантаження	Рівномірність розподілу обов'язків у сім'ї	Задоволеність розподілом обов'язків	Наявність "часу для себе"
22	7	1	2	1	1	1
17	4	1	3	4	1	2
1	8	1	3	4	1	1
6	7	1	3	2	2	1
15	8	1	3	1	1	2
20	1	1	3	4	1	1
2	8	1	3	1	1	1
3	1	1	3	4	1	1
12	1	2	2	2	2	3
4	4	1	3	1	1	2
18	5	3	2	2	3	1
11	5	2	4	1	1	1
8	4	1	2	4	3	2
7	5	3	3	4	3	2
13	1	1	3	1	2	2
21	2	2	3	1	1	1
5	5	1	3	1	2	2
16	4	3	3	4	3	2
19	10	2	2	2	3	1
23	5	3	4	3	2	1
10	7	2	1	2	3	4
9	4	2	2	2	4	4
14	4	2	1	4	4	2